

Sešit č. 16 – Státní bezpečnost v letech 1945 – 1953 (Organizační vývoj zpravodajských a státně bezpečnostních složek)

Tato studie je příspěvkem k poznání jedné z dosud nevyjasněných oblastí naší minulosti, a to - historie Státní bezpečnosti. Hlavním záměrem je umožnit badatelům, historikům a dalším zájemcům základní orientaci ve složitém organizačním vývoji této nechvalně proslulé instituce. Informace obsažené v této práci by měly přispět k pochopení struktury bezpečnostního aparátu v jednotlivých obdobích od prvních poválečných let až do roku 1953.

Publikace bude přednostně rozesílána knihovnám, školám, archivům a odborným institucím. Pokud to náklad dovolí, budeme se snažit uspokojit i požadavky zájemců z řad širší veřejnosti. Zatím je možné tuto publikaci osobně odebrat na pracovištích ÚDV v Praze 10, Přípotoční 300 a v Brně 2, Kapucínské nám. 2/4.

Krátká ukázka:

Únor 1948

Od konce roku 1947 se stupňovalo napětí mezi KSČ a ostatními parlamentními stranami před očekávanými volbami. Rozhodující boj o demokracii se soustředil na spor o Bezpečnost. Ze strany opozice sílila kritika poměrů v Bezpečnosti a praktik, kterých tato mocenská složka užívala. Bezpečnostní aparát, ovládaný komunisty, kterým se konečně podařilo izolovat své politické oponenty, tj. nekomunisty, v tomto rezortu, zahájil v souladu s linií KSČ ofenzívu proti význačným opozičním politikům za účelem jejich diskreditace a všemi dostupnými prostředky se snažil o rozložení a likvidaci jejich politických stran zevnitř. Bezpečnostní složky toho dosahovaly zejména využíváním vlastních orgánů, již zmiňovaných příslušníků oddělení F při Oblastní úřadovně StB Praha nebo skupiny tzv. regionálních rezidentů (RR), kteří působili na území přidělených oblastí či v regionech a byli řízeni Ústřednou Státní bezpečnosti MV. Ti pak rozbíjeli veřejné schůze nekomunistických stran, osočovali vedoucí představitele, vyvolávali nervozitu a nejistotu. Pro tyto účely nebylo možno využívat stávající agenturu v jednotlivých stranách, protože ji tvořily ne příliš významné osoby, které neměly žádný politický vliv na chod strany. Běžnou pracovní metodou Bezpečnosti se stala provokace.

Významnou úlohu před únorem i během únorových dnu 1948 sehrál kromě jiných Bedřich Pokorný, tehdejší přednosta slovenského referátu VII-SL a ještě stále zástupce přednosta odboru VII generála Jandy. Jeho referát se již dříve zapojil do bezpečnostních akcí namířených proti Demokratické straně Slovenska a Pokorný se podílel na odhalení tzv. „spiknutí na Slovensku“ a posléze na zneškodnění některých zúčastněných osob. Za doby svého působení ve funkci přednosta odboru pro politické zpravodajství byl vůdčí osobností tohoto odboru. Svědčí o tom mimo jiné i množství výnosů, které nesou jeho vlastnoruční podpis. Byl uznávaným zpravodajcem, proto mu byl svěřen úkol připravit kompromitující materiál proti národním socialistům a zároveň i obranný materiál proti případným útokům z jejich strany. Prostřednictvím svých agentů získával velice důležité zprávy o poradách nekomunistických ministrů. Získával i informace o dění v Kanceláři prezidenta republiky. Všechny tyto poznatky přispěly k „Vítěznému únoru“. Pokorného činnost kladně hodnotil, i Klement Gottwald.

Mocenský boj KSČ v letech 1945 až 1948, vzrůstající vliv komunistů na chod ministerstva vnitra i na výstavbu celého bezpečnostního aparátu, události, které předcházely vítězství KSČ

v únoru 1948 i roli, kterou sehrály v únorových dnech Lidové milice, podrobně popisuje a vysvětluje ve své knize Pět kapitol o únoru historik Karel Kaplan.

Nově objevenými dokumenty, které osvětlují události popsané v uvedené knize, jsou písemnosti k osobě majora SNB Jaroslava Prossera, přednosty Zemské úřadovny StB v Praze, který ve Sboru národní bezpečnosti budoval zpravodajskou síť Sociálně demokratické strany. Prosser tehdy zastával také funkci předsedy bezpečnostní komise sociální demokracie. Podle jeho vyjádření byla zpravodajská síť vytvořena nejprve v rámci okresních a krajských výborů sociálně demokratické strany prostřednictvím bezpečnostních referentů, kteří měli napojení na příslušné služebny StB. Všechny získané informace byly soustřeďovány a evidenčně zpracovávány v osobním oddělení při ústředním sekretariátu strany, jehož vedoucím byl Dr. Tůma. Kromě vlastních informací předával Prosser do ústředí také informace o dění na ministerstvu vnitra, získané prostřednictvím rady Hoblíka, vedoucího oddělení VII-A-I, tedy obranného zpravodajství, který měl své vlastní zpravodajce.

Jaroslav Prosser byl 23. února 1948 zatčen a při výslechu byl ochoten objasnit své jednání, ke kterému podle něho došlo pouze ze stranického přesvědčení, ale ne se záměrem pracovat pro jakoukoli zahraniční zpravodajskou službu. Z toho důvodu také dal k dispozici příslušníkům StB veškeré stranické i soukromé materiály. Ze závěrečné zprávy o případu majora Prossera vyplývá, že *„tento zachycený materiál obsahuje, dokumenty mimořádné hodnoty o vnitřním životě strany sociálně demokratické, o její politické koncepci a jejích zákulisních metodách... nejzajímavější jsou zápisy vztahující se k událostem z poslední doby a cena těchto zápisů jeví se být nedozírnou. Vhodným používáním tohoto materiálu by bylo možno v čas potřeby přímo přinutit sociálně demokratickou stranu a její představitele, kteří jsou velmi těžce kompromitováni, k jakýmkoliv ústupkům. Tento materiál obsahuje však i zápisy o tom, jak strana jednala s různými exponenty mimostátními, zejména představiteli zahraničních sociálních demokracií, a nelze vyloučit možnost, že materiál dostával se do rukou osob, které jej mohly zneužívat proti zájmům ČSR, zejména poskytováním získaných poznatků zahraničním zpravodajským orgánům nebo složkám. Jelikož v materiálu přicházejí konkrétní jména osob, o nichž je známo, že nestojí kladně ke stávajícím státoprávním poměrům v republice, a které jsou v podezření, že spolupracují s cizími zpravodajskými agenturami (anglickou nebo německou), je žádoucí a nutné uvedený materiál zhodnotit i z tohoto hlediska a postupovat takovým způsobem, aby byl zpravodajsky plně využit...“*. Později byl Prosser na intervenci sociálního demokrata Zdenka Fierlingera na základě příkazu ministra Noska propuštěn z vazby a podařilo se mu uprchnout do zahraničí.